

**Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Національна академія правових наук України
Благодійна організація «Благодійний фонд “Мир і порядок”»**

**СУЧАСНА
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА
ДОКТРИНА ЗАХИСТУ
ПРАВ ЛЮДИНИ**

**Тези доповідей та наукових повідомлень
учасників науково-практичної конференції
*(м. Харків, 17–18 квітня 2015 року)***

Харків
«Право»
2015

їх неправомірних рішень та діянь, а також широкого залучення громадськості до правоохоронної діяльності. Вдосконалення адміністративно-правових засад захисту прав громадян у діяльності правоохоронних органів вимагає не тільки формування сучасних узгоджених законодавчих основ, а й оновлення та приведення у відповідність до актуальних законодавчих реалій і потреб захисту прав громадян підзаконного відомчого нормативно-правового регулювання.

Задихайло Олена Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Права і свободи громадян у сфері культури виступають невід'ємною складовою частиною всієї системи прав і свобод людини і громадянина. Враховуючи зростаючу роль і значення культури на сучасному етапі розвитку суспільства, особливого значення набуває подальша розробка та законодавче закріплення прав і свобод громадян у цій галузі. З цього приводу слід зауважити, що протягом минулих років питанням дослідження та нормативного забезпечення цієї групи прав приділялося недостатньо уваги. Більша увага спрямовувалася на дослідження прав і свобод у політичній, економічній та соціальній сферах. Між тим побудова демократичної, правової держави передбачає високий рівень розвитку правової культури, наявність розробленої і нормативно закріпленої системи прав людини і громадянина у сфері культури й, безумовно, низку заходів з ефективної реалізації таких прав.

Загалом, розглядаючи тлумачення в сучасній юридичній науці культурних прав та свобод людини і громадянина, слід зауважити, що наразі їх системний аналіз набуває дедалі більшого значення, адже проблеми доступу до культурної та історичної спадщини, свободи творчості та наукової діяльності відіграють дедалі більшу роль у процесі формування нового типу інформаційного суспільства. До того ж, як свідчить досвід

провідних європейських держав, питання культурної ідентифікації, а отже, й проблеми забезпечення «культурних» прав та свобод людини і громадянина, стають одними з пріоритетних для сучасного громадянського суспільства. Слід зауважити, що доволі часто в процесі боротьби за права та свободи основним стимулом, що змушує людей відстоювати їхні права, якраз і стають проблеми забезпечення можливостей культурної самореалізації, задоволення культурних і творчих потреб громадян. Тому, характеризуючи групу культурних прав та свобод людини і громадянина у загальній системі прав та свобод, доцільно наголосити, що їх ні в якому разі не можна розглядати як «другорядні» порівняно з такими класичними групами прав та свобод людини, як особисті, політичні, економічні чи соціальні. Більше того, якщо будь-які з названих прав починають переважати у загальній системі прав людини, відсуваючи тим самим культурні права на другий план, це створює реальну загрозу правовому статусу людини як такому, підриваючи можливості її всебічної реалізації в суспільстві.

«Культурне» право людини і громадянина зазвичай визначають як право людини на розвиток і реалізацію своїх творчих здібностей, доступ до культурних надбань і практик, збереження культурно-історичної спадщини.

Як і сама сфера культури, «культурні» права людини і громадянина є складними і різноманітними. Основним нормативно-правовим актом, який визначає ці права і свободи людини, є Конституція України. Відповідно до ст. 54 Конституції кожний громадянин має право: користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; держава гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Крім того, до конституційних норм, які стосуються регламентації змісту й забезпечення реалізації прав та свобод у сфері культури, варто відносити також і низку юридичних норм розд. II Конституції України, в яких держава зобов'язується сприяти розвитку культурної самобутності всіх корінних народів і національних меншин, які проживають на території України (ст. 11), дбати про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави (ст. 12). Ці норми права спрямовані на створення найсприятливіших умов для розвитку в сус-

пільстві національної культури, а відповідно — і для забезпечення реалізації культурних прав та свобод членів цього суспільства. Конкретизація конституційних норм знаходить свій прояв у спеціальному законодавстві України у цій сфері. Так, відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про культуру» правами громадян у сфері культури є: свобода творчості, право на створення закладів культури недержавної форми власності різних напрямів діяльності та організаційно-правових форм; об'єднання у творчі спілки, національно-культурні товариства, центри, фонди, асоціації, інші громадські організації у сфері культури; доступ до культурних цінностей, культурної спадщини і культурних благ тощо. Причому слід зауважити, що реалізацію більшої частини цих прав можна забезпечити лише за допомогою держави. Так, доступ до культурних цінностей та культурної спадщини забезпечується шляхом утримання закладами культури або надання їм державної підтримки з державного та місцевих бюджетів для забезпечення їх діяльності та доступності їх послуг для різних категорій населення. Функціонування та розвиток мережі музеїв, архівів, бібліотек, початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання та студій), клубних закладів, у яких громадяни можуть задовольнити свої культурні та творчі потреби, також потребує державного фінансування. Таким чином, праву громадян на доступ до культурних цінностей кореспондує обов'язок держави із забезпечення умов для загальнодоступної культурної діяльності (діяльності зі збереження, створення, розповсюдження культурних цінностей).

Утім гарантовані державою культурні права і свободи є досить проблемними в їх реалізації. Говорячи про проблеми реалізації прав і свобод громадян, не можна оминати увагою існуючий стан культурної сфери в Україні. Починаючи з 1990-х рр. в Україні припинили існування тисячі закладів культури — клубів, бібліотек, кінотеатрів, будинків культури. А ті, що залишились, знаходяться у вкрай незадовільному технічному стані, потребують капітального ремонту. Між тим, діяльність саме цієї базової мережі закладів культури спрямована на задоволення культурних потреб різних верств населення, інакше кажучи — на реалізацію культурних прав громадян. Суттєвою проблемою залишається відсутність законодавчої бази для неприбуткових організацій у сфері культури, зокрема щодо встановлення податкових та інших пільг фізичним та юридичним особам, які підтримують неприбуткові організації. В Україні практично відсутні такі прийняті у багатьох розвинених країнах Європи

та США дієві механізми підтримки культурних і мистецьких проєктів, як конкурсне надання грантів, створення фондів інвестицій в культуру тощо.

У законодавстві України закріплено широкий перелік обов'язків держави в галузі культури, проте багато правових норм є декларативними і не підкріплені дієвим механізмом реалізації. Це стосується насамперед забезпечення належних умов та оплати праці працівникам у сфері культури, пільгових умов доступу окремих категорій населення (дітей дошкільного віку, учнів, студентів, пенсіонерів, інвалідів), творчих працівників до відповідних закладів культури: бібліотек, музеїв, поза-шкільних закладів освіти галузі культури, надання пільг театрам, музеям, іншим закладам культури тощо.

Проблемним також залишається питання розвитку недержавного сектору в культурі, створення для нього пільгового податкового режиму, механізмів заохочення недержавних інвестицій у цю сферу.

Отже, до актуальних проблем реалізації прав і свобод громадян у сфері культури слід віднести:

- систематичне невиконання державою окремих міжнародних рекомендацій, зафіксованих у низці декларацій, конвенцій та угод, до яких приєдналася Україна, зокрема, в частині гарантованого доступу громадян до культурних цінностей, що знаходить свій вияв у скороченні обсягу і якості культурних послуг, скороченні мережі культурних установ, які мають надавати гарантовані державою соціально-культурні послуги;

- недосконалість галузевого законодавства у сфері культури, окремі напрями діяльності у сфері культури досі перебувають поза межами законодавчого регулювання (це стосується, зокрема, виконавських видів мистецтва, діяльності неприбуткових організацій в галузі культури тощо);

- декларативність багатьох правових норм у чинному законодавстві, що стосуються забезпечення реалізації прав і свобод громадян у сфері культури;

- відсутність дієвих механізмів підтримки культурних і мистецьких проєктів;

- низький рівень оплати праці працівників культури.

Вирішення зазначених проблем можливе шляхом формування системи гарантій, закріплених у законодавстві та створення дієвого механізму їх реалізації. При цьому в світлі інтеграції України до європейського та світового культурного простору особливу увагу слід приділити

сучасним тенденціям, які застосовуються для ефективної реалізації культурних прав в усьому світі, а саме:

- перетворення політики в галузі культури в один із ключових елементів стратегії розвитку держави;
- заохочення творчості громадян і участі їх у культурному житті;
- нарощення зусиль зі збереження і підвищення ролі матеріальної і нематеріальної, рухомої і нерухомої спадщини та сприяння розвитку індустрії культури;
- сприяння культурному і мовному розмаїттю в межах інформаційного суспільства і для його блага;
- виділення більш значних людських та фінансових ресурсів, заохочення коштів спонсорів та меценатів на розвиток культури.

Зима Олександр Тарасович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ТА НЕДОБРОСОВІСНА РЕКЛАМА

На перший погляд видається, що зв'язок між конституційними правами людини та громадянина і рекламною діяльністю відсутній. Спробуємо довести протилежне.

Згідно з ч. 2 ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Закон України «Про захист прав споживачів» конкретизує загальне право на інформацію, адаптуючи його для власних цілей. У ньому мова йде лише про використання інформації споживачем і в процесі споживання. Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 4 цього Закону споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця).